

На правах рукопису

КЛИМЕНЮ Ірина Михайлівна

ПОЛІКОМПОНЕНТНІ ЛЕКСИЧНІ ОДИНИЦІ
В АМЕРИКАНСЬКОМУ ВАРІАНТІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
/СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ/

Спеціальність 10.02.04 - германські мови

Автореферат
дисертації на пошукання вченого ступеня
кандидата філологічних наук

Київ - 1993

№ 27.28

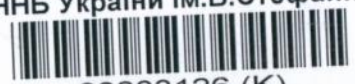
Робота виконана на кафедрі граматики та історії англійської мови Київського державного педагогічного інституту іноземних мов.

- Науковий керівник - кандидат філологічних наук, доцент Л.О.РУСЕЦЬКА
- Офіційні опоненти - доктор філологічних наук, професор Л.Ф.ОМЕЛЬЧЕНКО
- кандидат філологічних наук, доцент Ю.І.ВИСОЧИНСЬКИЙ
- Провідна установа - Луцький державний педагогічний інститут ім. Л.Українки

Захист відбудеться " 11 " червня 1993 р. о ___ годи-
ні на засіданні спеціалізованої Ради К 113.14.01 по присудженню
вченого ступеня кандидата наук у Київському державному педагогічно-
му інституті іноземних мов /252150, Київ, вул. Червоноармійська,
73/.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці інституту.
Автореферат розіслано " ___ " _____ 1993 р.

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00803126 (К)

Вчений секретар
спеціалізованої Ради

Л.П.СМЕЛЯКОВА

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

Інтерес до національних варіантів сучасної англійської мови, системне вивчення яких почалось більше трьох десятиріч тому, не слабе і за нашого часу, продовжуючи привертати увагу до виявлення міжваріантних відмінностей на різних рівнях мовної системи. Основи теорії національних варіантів полінаціональних мов закладались і розвивались в численних працях вітчизняних та зарубіжних лінгвістів /О.І.Домашнев, О.Є.Семенець, Г.В.Степанов, О.І.Чередниченко, О.Д.Швейцер, В.Foster, G.Gräff, A.H.Margckwardt, H.L.Mencken та інші/.

Вивчення елементів різних мовних підсистем національних варіантів англійської мови з точки зору не тільки їх системних характеристик, але також і закономірностей функціонування в мовленні відкриває плідну перспективу більш глибокого проникнення до суті національно-специфічних явищ, пізнання лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів адекватного вибору тих чи інших мовних засобів. Особливий інтерес до американського варіанта англійської мови /АМ/ в значній мірі зумовлений ведучою соціально-економічною роллю США серед інших англословних держав.

Об'єктом дослідження даної дисертаційної роботи є полікомпонентні лексичні одиниці /ПКЛО/, що набули широкого поширення в англійській мові США. Їх виникнення та функціонування зумовлено рядом причин: можливістю економно та емко виразити складні поняття в межах одного слова, що має більш яскраві експресивні та змістовні властивості, ніж роздільнооформлена синтаксична структура, а також або необхідністю заповнення прогалин номінативного характеру, або перевагою вживання образних, емоційно забарвлених еквівалентів нейтральних лексичних одиниць з метою більш повного задоволення комунікативних потреб. Такі одиниці складаються із трьох або більшої кількості компонентів і мають базовою основою синтаксичну конструкцію / *meat-and-potatoes, off-the-wall, air-cushion vehicle* /, або лише структурно вподобляються до неї, складаючись із синтаксично відокремлених основ / *Lawn-a-Mat, Pet-a-Vision* /. До їх складу, крім знаменних частин мови, можуть входити прийменники, сполучники, артиклі, сполучні голосні, комбінуючі форми.

Предметом вивчення одиниць, що розглядаються, стали їх структурно-семантичні та функціональні особливості.

Актуальність даного дослідження зумовлена неслабнучим інтересом до вивчення регіональних варіантів англійської мови, до національної специфіки їх мовних елементів, до їх функціо-

нально-прагматичних особливостей, вивчення яких проводиться в руслі нового напрямку мовознавства - функціональної лексикології, що передбачає виявлення закономірностей, яким підпорядковуються вибір та використання лексичної одиниці в певному контексті для реалізації запланованого комунікативного ефекту на одержувача інформації.

Полікомпонентні лексичні одиниці, що структурно співвідносяться з цілими синтаксичними комплексами - словосполученнями та реченнями, не були раніше об'єктом комплексного вивчення в структурно-семантичному та функціонально-прагматичному плані в межах теорії регіонального варювання, що і визначає наукову новизну роботи.

На важливість дослідження таких одиниць з точки зору їх структурних особливостей, семантики, міжрівневих переходів свого часу вказували Д.І.Квеселевич, Л.Ф.Омельченко, П.В.Царьов та інші.

Мета дисертаційного дослідження - вивчення та опис структурно-семантичних аспектів ПКЮ АМА, виявлення їх національної специфіки та закономірностей функціонування. Мета роботи зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- визначити статус полікомпонентних утворень англійської мови та роль функціонально-прагматичного підходу до їх вивчення;
- розмежувати узуальні та okazіональні полікомпонентні лексичні новоутворення;
- визначити співвідношення значення ПКЮ зі значенням компонентів, базових синтаксичних структур - словосполучень та речень, що входять до їх складу;
- установити локальну маркованість ПКЮ та специфіку їх семантики;
- виявити особливості способів їх утворення;
- виділити та описати структурно-синтаксичні типи ПКЮ та структурні моделі, що з ними співвідносяться;
- провести їх тематичне згрупування;
- визначити прагматичний потенціал ПКЮ, виділяючи конкретні прагматичні компоненти в їх семантичній структурі, як зумовлені змістовними особливостями одиниць, що розглядаються, які відображають об'єктивні характеристики означуваних їми об'єктів дійсності, так і зумовлені рядом екстралінгвістичних причин, пов'язаних з особливостями соціальної диференціації мови.

Джерелами відбору матеріала дослідження стали американські періодичні видання - газети та журнали, а також лексикогра-

фічні джерела. Відбір полікомпонентних лексичних одиниць здійснювався в дві стадії. На попередній стадії було проаналізовано 2000 одиниць / 800 кодифікованих та 1200 некодифікованих/. Надалі кількість досліджуваних одиниць було скорочено до 550 /кодифікованих та некодифікованих/ з урахуванням їх національної належності та частотності вживання. Вони і стали об'єктом детального розглянення в даній роботі.

Методика дослідження носить комплексний характер і включає такі методи: компонентний аналіз, метод дефініційного опису, аналіз за БС, структурно-словотворчий, контекстуальний, метод кореляції соціальних та мовних факторів, а також елементи кількісного аналізу.

Теоретична значущість дисертації полягає в подальшій розробці окремих проблем теорії регіонального варьовання та функціональної лексикології, у здобутті нових знань щодо структурно-семантичних та функціонально-прагматичних характеристик лексико-семантичної підсистеми американського варіанта англійської мови.

Практична цінність роботи полягає в можливості використання її результатів у теоретичних та практичних курсах з лексикології, на заняттях з мовної практики, у спецкурсах з проблем регіонального варьовання та прагмалінгвістики, в лексикографічній та перекладацькій практиці.

Апробація роботи. Результати дослідження докладались та обговорювались на міжнародній конференції "Мова та культура" /Київський державний університет, 1992 р./, на науково-практичних конференціях і на засіданнях кафедри граматики та історії англійської мови у Київському державному педагогічному інституті іноземних мов /1990-1992 рр./.

Положення, що висувуються на захист:

1. Полікомпонентні утворення англійської мови в цілому не є однорідними з точки зору їх лінгвістичного статусу. Ті з них, в основі яких лежать атрибутивні, а також деякі сполучникові та прийменникові словосполучення, знаходяться у перехідній стадії лексикалізації, у процесі набуття їми статусу слова, що передбачає існування поряд з усталеними лексичними одиницями проміжних між складним словом та словосполученням утворень.

2. У розгляненій підсистемі лексичних одиниць, що постійно поповнюється новими словами, в залежності від ступеня закріпленості в мовному колективі вирізняються такі їх типи: лексичні одиниці, що перейшли до розряду узуальних і є зафіксованими у лексикографічних джерелах; слова, що пройшли основні стадії соціалізації і є прийнятими широкими масами носіїв мови, але лишаться поки що некодифікованими; нестійкі оказіональні утворення, що функціонально прирівнюються словам у певних контекстах мовлення.

3. У ПКЛО просліджується різний ступінь залежності їх значення від значень конститuentів, базових синтаксичних структур. У ідиоматизованих слів синтаксичні та змістовні зв'язки з базовою мотивуючою основою нейтралізуються. Семантично прозорі неідиоматизовані лексичні одиниці зберігають більший ступінь змістовної залежності від першооснови.

4. Національно-специфічні відмінності ПКЛО, які проявляються на лексико-семантичному рівні в наявності локально маркованих компонентів їх змістовної структури, властиві також і словотворчому рівню, відображаючись не тільки в кількісних, але і в інвентарних відмінностях у вигляді національно-специфічних комбінуваних форм.

5. ПКЛО, що структурно співвідносяться з різними типами синтаксичних комплексів - словосполучень та речень із притаманними їм зв'язками та відношеннями, підрозділяються на сім структурно-синтаксичних типів.

6. Прагматичні властивості та відношення, притаманні ПКЛО, визначаються тим фактом, що багаторазове вживання їх у типових контекстах сприяє формуванню прагматичних сем, які потім набувають узуального закріплення в їх семантичній структурі.

7. ПКЛО АМА властивий багатий прагматичний потенціал, який проявляється в поєднанні в змістовній структурі слова прагматичних компонентів двох типів - прагматичних конотацій, а також соціально зумовлених стратифікаційних та ситуативних прагматичних параметрів.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, двох розділів, загального висновку, бібліографії, переліку джерел ілюстративного матеріалу та лексикографічних джерел, реєстру прийнятих у роботі скорочень та додатка. Загальний обсяг дисертації - 186 сторінок.

У вступі обґрунтовується вибір теми, її актуальність, визначається мета роботи, основні завдання і методика дослідження,

формулюються положення, що висувуються на захист.

У першому розділі "Структурно-семантичні особливості полікомпонентних лексичних одиниць в американському варіанті англійської мови" розглядаються проблеми, пов'язані з визначенням статусу полікомпонентних утворень англійської мови, проводиться розмежування узуальних та оказіональних одиниць, виявляються локальна маркованість та особливості семантики полікомпонентних слів та словостягнень, визначаються їх структурно-синтаксичні типи і структурні моделі, найбільш характерні для них способи утворення, а також тематичні групи.

У другому розділі "Прагматичний аспект функціонування полікомпонентних лексичних одиниць в американському варіанті англійської мови" проводиться дослідження функціонально-прагматичних особливостей ПКЮ, виявляються прагматичні компоненти їх змістовної структури - прагматичні конотації та соціально зумовлені стратифікаційні та ситуативні прагматичні параметри.

У висновках узагальнюються результати проведеного дослідження, формулюються основні підсумки і накреслюються перспективи подальших досліджень.

До даток являє собою список виявлених та проаналізованих полікомпонентних лексичних одиниць.

Основний зміст роботи.

Однією з не вирішених проблем англійського словотвору є проблема визначення статусу полікомпонентних утворень: чи вважати їх самостійними лексичними одиницями, чи сполученнями слів, не досягшими повної лексикалізації. Найвнішній в структурі полікомпонентних одиниць декількох компонентів, що формують єдину базову основу, дозволяє припустити їх належність до розряду складних слів, які принципово відрізняються від других об'єктів лінгвістичного аналізу /наприклад, похідних слів/ і поєднують у собі ознаки окремого слова та словосполучення.

Структурно-словотворчий аналіз полікомпонентних утворень англійської мови показав, що їх основою можуть бути як підлягаючі лексикалізації синтагматичні ряди /словосполучення та речення/, так і групи слів, що не є синтаксично оформленими.

Що стосується полікомпонентних утворень з першоосновою - словосполученням або реченням, то в сучасній лінгвістиці немає єдиної

думки щодо їх природи, суттєвості та статусу. Звідси - різноманітні їх термінологічні визначення: складні слова з внутрішнім синтаксисом /О.І.Смирницький/, слова-зсуви /М.Д.Степанова/, зрощення /П.М.Карачук/, слова-фрази /П.В.Царьов/, інкорпоровані слова /Л.П.Леонова/, складні слова синтаксичного типу /М.С.Ретунська, О.П.Трет'якін, Н.С.Тюріна/; для конкретних структурних підвидів - цитатні слова, або голофрази /І.В.Арнольд/, копулятивні слова /І.В.Василенко/, слова-біноми /V. Adams /, прийменникові складні слова /J. E. Grean /, словоречення /Н.В.Шевлягіна/.

Пояснити таку термінологічну різноманітність можливо, мабуть, різноманітністю самих одиниць, а також тим фактом, що вони утворюються не шляхом простого сполучення основ, а шляхом лексикалізації, або "трансформації одиниць синтаксичного рівня в одиниці лексичного" /Д.І.Квеселевич/. Тісний зв'язок таких одиниць із синтаксисом зумовлює певні труднощі у визначенні чітких меж між складним словом та словосполученням, що підлягає інтеграції /особливо у одиниць, перебуваючих у стадії усталення, набуття їми статусу слова/, і приводить до висновку про існування в англійській мові перехідних лексичних утворень /О.С.Кубрякова, О.І.Смирницький, О.Н.Труєвцева та інші/. До них ми відносимо словостягнення /за термінологією Д.І.Квеселевича/, що займають проміжну позицію в ієрархії мовних знаків. Як словостягнення в дисертаційній роботі розглядаються полікомпонентні утворення /окремооформлені та дефісно-окремооформлені /, що мають основою атрибутивні, а також сполучникові та прийменникові словосполучення, деякі з яких традиційно розглядались в межах фразеології. Наприклад: blue-plate special "коштовний обід у ресторані", Sam and Dave "поліція", can of worms "складна проблема".

Визначаючи диференційні ознаки таких одиниць, ми ґрунтувалися на критерії цілюформленості /за термінологією О.І.Смирницького/, яка відбивається графічно, морфологічно, фонетично, синтаксично, забезпечуючи змістовну єдність лексичної одиниці. Незважаючи на змістовну єдність, словостягнення не можуть вважатися відповідаючими всім критеріям цілюформленості /наприклад, графічному/. Найбільш важливими факторами, що сприяють закріпленню за проміжною одиницею статусу складного слова, є чітка референтна співвіднесеність, висловлення нею простих предметних, поняттєвих денотатів або їх властивостей, висока частотність уживання, неситуативний характер самого утворення, зсув значення в бік ідиоматичності, єдина синтаксич-

на функція в реченні. Такі одиниці є досить зручними для означення емких змістовних понять, національно-специфічних реалій, термінів, що використовуються в різних галузях суспільного життя США: політиці, бізнесі, юриспруденції, науці, побуті. Наприклад: ping-pong /дипломасу "крок уперед до нормалізації відносин між США і Китаєм /ознаменований/ запрошенням команди США з настільного тенісу для участі в змаганнях у Китаї"/, day in court "слухання судової справи", money-center bank "банк у США, що є найбільш значним власником активів", blue-winged teal "північно-американська качка", angel-food cake вид торта.

Полікомпонентні лексичні одиниці є досить продуктивним типом слів, як поповнюючих словниковий запас англійської мови США, так і активно утворюваних на рівні мовлення. По ступеню закріпленості в мовному вживанні полікомпонентні новоутворення підрозділяються на такі види:

а/неологізми - усталені, кодифіковані нові слова та значення, що є засобами мовної та узуально-мовленнєвої номінації: wash-tub-wearer "мильна опера", quick-and-dirty "другосортний", let-it-all-hang-out "безтурботний";

б/оказіоналізми - слова, породжені в певних контекстах, що не здобули достатнього закріплення в мовному колективі, а тому не зареєстровані в словниках нових слів.

Оказіоналізми не є однорідною сутністю і, в свою чергу, поділяються на потенціальні слова та авторські okazіональні утворення. Потенціальні слова створюються на базі існуючих словотворчих моделей, не стали ще фактом мови, але мають потенціальну можливість увійти до неї. Вони можуть перебувати на різних ступенях соціалізації /термін В.Г.Гака/, або прийняття мовним колективом, і являти собою стійкі /sink-or-swim (situation), pay-per-view (broadcasting), win-at-all-cost (attitude)/, та нестійкі потенціальні слова /stop-and-frisk (decision), stars-and-stripes (scarf)/. Ознака репродукованості зближує стійкі потенціальні слова з одиницями словника. Однак, узуальними в повному смислі слова вони вважатися не можуть, зостаючись засобами okazіонально-мовленнєвої номінації. Їх значення, як правило, досить легко виводяться із контекста.

Авторські okazіональні утворення являють собою одиничний акт словотворення, цілком залежать від волі автора і мають "одинично-номінативну направленість" /В.М.Павлов/. Наприклад, women-who-love-

too-much (version), your-money-or-your-life (action). Безумовно, не можна провести чіткий розділ між нестійкими потенціальними словами та авторськими оказіоналізмами, оскільки потенціальні слова також несуть у собі певний відбиток особистості того, хто говорить або пише.

Необхідно відзначити, що некодифіковані новоутворення, за винятком національно-специфічних реалій /а можливості їх виникнення майже необмежені/, викликають певні труднощі у визначенні їх локальної маркованості. Однак, якщо лексичні одиниці вже вживались декілька разів на сторінках періодичних видань, можлива трактовка їх як відносних американизмів. Лідуюче положення США в науці, демократичність мовних норм сприяє тому, що основна маса лексичних іновацій з'являється саме в цьому варіанті, хоча згодом асимілює в інших варіантах англійської мови /Ю.О.Защипий/.

Вивчення семантичних особливостей ПКЛО в АМА з точки зору характеру співвідношення їх значень зі значеннями складаючих їх компонентів, що створюють мотивуючу першооснову, показало, що значення досліджуваних одиниць, як вторинних, мотивованих номінативних комплексів, не є простою сумою значень їх конститuentів, що в семантичній структурі таких слів з'являються додаткові семи. В залежності від характеру додаткового значення ПКЛО підрозділяються на ідиоматизовані, що утворюються в процесі різного рода семантичних переосмислень, наприклад, метафоричного /box of teeth "акордеон", hit-and-run "той, що наносить удар і запобігає відповідальності"/ чи метонімічного /chug-a-lug "випити залпом", no-see-um "щось дуже малих розмірів"/ переносу, а також на неідиоматизовані, або семантично прозорі /door-to-door "від дома до дому, квартирний", chest-on-chest "комод, установлений на іншому, більшого розміру"/. Для АМА характерна значна кількість саме ідиоматизованих ПКЛО /80 % досліджених одиниць/.

Основні національно-специфічні відмінності ПКЛО АМА припадають на область семантики і виражаються в наявності окремих або сукупних локально маркованих компонентів в їх семантичній структурі, що дозволяє вирізнити повні /do-it-yourselfer "домашній умілець", off-the-reservation "політик, який належить до певної партії, але відмовляється підтримувати кандидата від цієї партії"/ та часткові /stay-at-home 1. домосід; 2. амер. той, що має право голосувати, але не бере участі в голосуванні; butter-and-egg 1. льянка звичай-

на; 2. амер. багатий меценат/ американізм. Якщо для АМА в цілому характерний більший відсоток часткових американізмів, то серед ПКУО більша маса лексичних одиниць являє собою повні американізми /92 %/, що означають національно-специфічні реалії або відносяться до розряду розмовних та сленгових.

На словотворчому рівні національні відмінності носять кількісний, а не якісний характер. Винятки якісного характеру складають деякі локально марковані комбінуючі форми, що є частиною словотворчого інвентаря англійської мови США. Наприклад: -burger "бутерброд із чого-небудь" /bacon-cheese-burger /, -gate "скандал, що асоціюється з чим-небудь" /headache-gate /, -freak "пристрасть до чого-небудь" /ice-cream-freak /, -joint "некоштовний комерційний заклад" /coffee-and-cake-joint /, -hop "швидко йти, пересуватись" /art-gallery-hop / та інші.

Основними способами утворення ПКУО в АМА є лексикалізація, або трансформація, синтаксичних структур в складне слово та складення синтаксично відокремлених основ. Лексикалізація та складення можуть бути представленими як у чистому виді /nickel-and-dime "придавати значення дріб'язкам", chuck-a-luck назва азартної гри/, так і модифікованому в комбінації з іншими словотворчими процесами: афіксацією /ham-and-egger "звичайна людина"/, скороченням / R-and-B rhythm-and-blues /, конверсією /dog-and-pony → to dog-and-pony "вплинути на покупця екстравагантним поданням товару"/, редуплікацією /ring-a-ding "захоплюючий, цікавий"/, зрощенням /secretagentertainment "розважальний фільм з пригодами секретного агента"/. Найвищий ступінь концентрації локально маркованих ПКУО припадає на складноконвертовані, складноскорочені одиниці та зрощення.

У рамках ПКУО, що утворилися шляхом стягнення словосполучень і речень, на базі відповідності цим синтаксичним комплексам з властивими їм синтаксичними зв'язками, виділяються сім структурно-синтаксичних типів, а саме:

- сполучниково-сурядний: sor-and-heel "втеча з тюрми", kiss-and-tell "те, що відноситься до виявлення інтимних секретів колишніх колег, друзів";
- безсполучниково-сурядний: go-no-go (decision);
- приїменниково-підрядний: ace-in-the-hole "прихована перевага", four-in-hand "краватка-самов'яз";
- атрибутивний: Saturday-night special "пістолет, який можна легко

купити";

- ПКЛО-імперативні імена: shoot-the-shute "атракціон "гірка", stick-to-it-ive "настирний";

- ПКЛО, що структурно співвідносяться з питальними реченнями: who dunit "детективний роман, п"еса";

- ПКЛО, що структурно співвідносяться зі стверджувальними реченнями: you-know-who "той, про кого йде мова".

Найбільш продуктивними з них є прийменниково-підрядні /34,2 %/ та сполучниково-сурядні /28,5 %/ типи.

В останні роки в лінгвістиці намітилась тенденція до розглянення мовних одиниць не тільки з точки зору структурно-семантичних характеристик, але також і особливостей функціонування в мовленні. Комунікативно-прагматичні аспекти теорії слова є предметом дослідження нової галузі мовознавства - функціональної лексикології, що займається вивченням закономірностей вибору лексичних одиниць для їх адекватного вживання, виявленням їх прагматичного потенціалу. Відправним моментом досліджень функціонально-прагматичних аспектів слова стало визнання його статусу не тільки як одиниці номінативної, але і комунікативної, що є основою побудовання комунікативних одиниць більш високого порядку - словосполучень, речень, тексту /В.І. Заботкіна, Г.В. Колшанський, О.С. Кубрякова, І.Г. Ольшанський та інші/.

Процеси номінації та комунікації тісно пов'язані між собою. Називаючи предмети, явища, властивості дійсності, той, що говорить, передає своє ставлення до них і прогнозує прагматичний ефект інформації, що надається /наприклад, сприяти подальшому контакту, викликати співпереживання, формувати певне судження тощо/. А це, в свою чергу, свідчить про те, що прагматичні властивості та відношення притаманні самій мові /Л.А. Кісельова/, що в лексичній структурі слів внаслідок багатократного вживання в типових контекстах формуються прагматичні семи /компоненти/, які одержують потім закріплення на системному рівні.

В змістовних рамках ПКЛО АМА в процесі аналізу було виявлено наявність прагматичної інформації двох типів, а саме:

а/ прагматичних конотацій, в яких актуалізуються об'єктивні ознаки та якості, властиві означуваним предметам чи явищам, призначення яких - емоційно та образно висловити ставлення до предмету

розмови;

б/ соціально зумовлених прагматичних параметрів, що сконцентровані в імплікаціоналі значення і визначаються зовнішніми, соціальними факторами, які відіграють рішучу роль під час адекватного, доцільного вибору лексичної одиниці для конкретної ситуації.

Вивчення прагматичних конотацій ПКЛО АМА, більшість з яких належить до розмовного пласта лексики, допомагає збагнути національну специфіку цих одиниць, окремі риси американської мовної культури. В процесі дослідження було виділено такі прагмаконотаційні семи:

- "образність", що формується на базі метафоричного або метонімічного переносу /pie-in-the-sky "надія на винагородження; обіцянки ліберальних популістів", Fourth-of-July "емоційний, патріотичний"/;
- "оцінка", що відображає позитивне чи негативне ставлення до об'єктів та властивостей дійсності /out-a-sight "дивовижний, неймовірний", diamond in the rough "людина, що має великі потенційні можливості"/;
- "емоційність", що апелює до емоційного сприйняття об'єкта розмови /sis-booah-bah "видовищні види спорту", blah-blah-blah "пусте базікання"/;
- "інтенсивність", що показує градацію в ступені прояви ознаки референта /blow-by-blow "докладний", five-by-five "товстий"/.

Прагматично відмічені ПКЛО, як правило, поєднують у собі декілька прагмаконотаційних сем. Так, оцінка, наприклад, завжди сполучена з емоційністю, образ одночасно передає емоційне та оцінне ставлення, інтенсивність обов'язково співвідноситься з елементами оцінки.

У конкретній ситуації спілкування у ПКЛО реалізуються як фіксовані, кодифіковані значення з системною прагматичною заданістю, так і з'являються нові ситуативні значення, що привносять додаткові відтінки в структуру їх прагматичного компонента. Так, слово carved-in-stone "твердий, непорушний" в залежності від контексту може мати як негативну, так і позитивну конотацію. Пор.:

While we may have spent much of our early childhood asserting our independence from these carved-in-stone plans we haven't yet fully experimented with the more active role /Glamour/.

The opposite of curve - ball managers, carved-in-stone bosses are too rigid when it comes to assignments and deadlines /Working Woman/.

У другому реченні, незважаючи на наліт негативності, оцінний компонент відображає твердість характеру, здібність у жорстких умовах відстояти свою позицію.

Для ПКЮ, крім змістовної, характерна і так звана графічна експресивність. Своєрідне сполучення в межах одного слова декількох компонентів дуже часто сприяє досягненню такої прагматичної мети, як привертання своєю незвичайною формою уваги одержувача інформації, людина, що сприймає письмовий текст. Особливо це стосується американських торгових назв:

The answer is clear: Use Ten-O-Six for more lasting results / Seventeen /.

Основою виділення соціально зумовлених прагматичних компонентів /параметрів/ стала модель соціальної диференціації англійської мови США /за У.Лабовим, О.Д.Швейцером/ та двох її площин - стратифікаційної та ситуативної.

Відносно стратифікаційної площини виділено такі прагматичні параметри ПКЮ:

- "класово-верстова належність", що відображає соціально-економічні відносини між людьми і зумовлює обмеження на вживання рамками окремих соціальних класів американського суспільства /роке-а-шок "одержання добутків шляхом шахрайства" - характерно для вживання представниками нижчих верств/;
- "професійно-групова належність", що знаходить відбиття в існуванні професійних та групових жаргонів /soast-to-soaster "дуже сильний стимулятор" - жаргон водіїв вантажних автомобілів; know-the-angles "знання тонкощів гри та махінацій" - жаргон гравців у більярд/;
- "вік" та "стать", що зумовлюють використання певної одиниці в залежності від цих біологічних ознак комунікантів /high-tail-it-out "помчатися" - характерно для вживання підлітками; up-against-the-wall "нерозумний" - студентський сленг; That-a-boy! "Молодець!" - вживається стосовно до представників чоловічої статі незалежно від віку/;
- "етнічна належність", що пов'язана з існуванням в американському суспільстві представників різних рас та національностей /hau-eater-job "біла людина", ace-boon-soon "добра людина, близький друг" - негритянський сленг; bow-and-arrow "американський індієць" - зневажливе позначення американських індіанців/;
- "територіально-діалектна належність", що зумовлюється приписом

вживання слів у тому чи іншому регіоні США /fly-up-the-creek "примхлива людина" - характерно для центральних та південних районів США; number one luna "верховний бос" - належність гавайського діалекта; cut-me-down "заклопотаний, засмучений" - південно-східний діалект/;

- "національно-регіональна належність", що є обмежувчим фактором у межах національно-державних об'єднань, використовуючих англійську мову як національну мову спілкування /man-on-man (coverage) "персональна опіка" - характерно для канадської та американської англійської; reach-me-downs "ношений та готовий одяг" - британський варіант/.

Вживання ПКЛО, до складу семантичної структури яких входять стратифікаційні прагматичні параметри, характерно переважно для усно-розмовного рівня. В текстах американських періодичних видань їх було виявлено небагато.

Відносно ситуативної площини виділено такі прагматичні параметри ПКЛО:

- "тональність ситуації", що обмежує використання лексичних одиниць рамками формального, нейтрального чи неформального спілкування /Johnny-be-good "поліцейський", once-over-lightly "побіжний погляд" - неформальна тональність; procurement-and-logistics cost reduction "програма по скороченню витрат на закупки військової техніки" - формальне вживання/;

- "ролеві відносини", що визначаються соціальним статусом комунікантів, їх позицією в суспільстві /Oopse-a-daisy! вигук, промовляемий у момент падіння дитини - вживається дорослими у відношенні до маленьких дітей/.

Для більшої частини ПКЛО АМА характерно переважне використання у неформальних ситуаціях спілкування. Ситуативно зумовлені прагматичні параметри тісно пов'язані між собою, оскільки характер ролевих відносин, як правило, одночасно передписує і тональність ситуації, в якій може вживатися та чи інша полікомпонентна одиниця.

Обмеження на вживання певної лексичної одиниці іноді можуть порушуватися, що пов'язано або з некомпетентністю комунікантів, з неадекватністю тлумачення одержаної інформації, або з прагненням досягти особливого прагматичного ефекту. Соціально зумовлені фактори, що передписують або обмежують рамки використання того чи іншого слова, в цілому відіграють значну роль у формуванні, моделюванні

мовленнєвої поведінки учасників комунікативного акту, а їх урахування є однією із складових мовної компетенції тих, хто говорить.

Аналіз досліджуваного матеріалу роботи показав, що вживання полікомпонентних лексичних одиниць, яким притаманний емкий змістовний та експресивно-прагматичний потенціал, відображає прагнення членів мовного колективу до більш глибокого пізнання навколишнього світу, до пошуків засобів адекватного називання явищ дійсності, висловлення їх національних властивостей. Такі лексичні одиниці є яскравим втіленням специфічних рис, характерних для лексики американського варіанта англійської мови в цілому: її більш живого, образного, емоційного характеру порівняно із загальноанглійським ядром.

Проведене дослідження не претендує на вичерпуюче вирішення проблем, що в ньому розглядаються. Необхідність більш багатогранного вивчення семантичних аспектів полікомпонентних лексичних одиниць, особливостей їх функціонування у художніх текстах, прагматичного потенціалу таких слів, до розглянення якого можна підходити з позицій, відмінних від тих, що запропоновані в роботі, відкриває широкі перспективи для подальших досліджень.

Основні положення дисертації знайшли відображення в таких публікаціях:

1. Структурная организация поликомпонентных лексических новообразований в американском варианте английского языка // Тез. докл. науч. конф. молодых ученых. - Л., 1990. - С. 45-47.
2. Роль функціонально-предписуваних параметрів слова в обученні культурі речевого об'єднання на англійському мові // Язык и культура: Мат. 1-й междунар. науч. конф. - Киев, 1992. - С. 172-173.
3. Роль лексических единиц с социально-культурным компонентом значения в освоении национально-специфических черт культуры США // Гуманитаризация образования и преподавания иностранных языков в вузе: Тез. докл. регион. науч. конф. - Донецк, 1992. - С. 78-79.
4. Проблеми трансформації словосочетаній в полікомпонентне ле-

кисические единицы в современном английском языке // Проблемы словосочетания: Тез. межвуз. науч. конф. Часть 1. - Пятигорск, 1992. - С. 122-124.

5. Структурно-семантические особенности поликомпонентных лексических единиц в американском и британском вариантах английского языка // Методы сравнительно-сопоставительного исследования романских и германских языков: Тез. докл. междунар. науч. конф. - Ярославль, 1992. - С. 74-75.

6. Прагматический аспект функционирования поликомпонентных лексических единиц в американском варианте английского языка / Киев. гос. пед. ин-т ин. яз. - Киев, 1993. - 7 с. - Деп. в УкрИНТЭИ 01.02.93, № 65-Ук93.

Подп. к печ. 13.04.93 Формат 60x84^{1/16}.
Бумага тип. № 3 . Способ печати офсетный. Услови. печ. л. 993
Услови. кр.-отт. 1,16 . Уч.-изд. л. 1,0 .
Тираж 100 . Зак. № 4-59 . Бесплатно.

Фирма «ВИПОЛ»
252151, г. Киев, ул. Воынская, 60.

Безплатно

Ав 27.287